

מהסלמה לדיאלוג: זיהוי והתמרת סימנים מוקדמים להסלמה בשיח פוליטי בכתה

מסמך עבודה למרצים ומרצות // ד"ר אורלי אידן וד"ר יעל בן דוד

בשבועות האחרונים החברה שלנו עוברת טלטלה פוליטית וחברתית אשר מחד מדגישה את הצורך בקיומו של שיח אודות הסוגיות הבווערות - ומאידך, מקשה על קיומו של שיח מכבד ומאפשר ריבוי קולות. המסמך הנוכחי מציע מספר אינדיקטורים אשר יסייעו למרצים ומרצות לזהות התחלה של הסלמה כמו גם פרקטיקות להתערבות יעילה על מנת להתמיר שיח מסלים אל עבר דיאלוג. המסמך מבוסס על מחקרים קודמים (Ben David & Idan, 2019; 2021) בהם זיהינו מספר עקרונות המתכתבים עם הספרות הסוציולוגית והפסיכו-חברתית הנוגעת לפסיכולוגיה של מצבי קונפליקט והסלמה. במחקרנו זיהינו כי אותם עקרונות המביאים להתדרדרות של השיח אל עבר אסקלציה, יכולים בתצורתם ההופכית להביא לדה-אסקלציה ושיח מאפשר ועל כן בכל עיקרון נפרט על הסימנים להסלמה לצד התערבויות נגדיות. אנו מקוות שמודל זה יסייע למרצים והמרצות להתערב בזמן ובאופן שיוכל להתמיר התלקחות של שיח מתעמת אל עבר דיאלוג מאפשר.

א. היבט קוגניטיבי

אסקלציה : שיח של אמיתות מוחלטות

בהיבט הקוגניטיבי, ניתן לזהות כי סיטואציות של קונפליקט ואיום, מביאות פרטים להיות פחות סבליניים למצבי עמימות ואי וודאות, והם תרים אחר תשובות ברורות ואמיתות אשר יוצרות וודאות ומפחיתות את החרדה הכרוכה במצבי קונפליקט (Bar Tal et al, 2012). בהקשר זה, שיח סובייקטיבי המבוסס על תחושות ורגשות נתפס כלא לגיטימי בתקשורת פוליטית בינאישית, ומביא את הדוברים לבסס את דבריהם על רטוריקה של עובדות. בהיבט השיחני, ניתן לזהות הסלמה במעבר של השיח מדיבור סובייקטיבי, שבו הדוברים מוכנים להכיר בקיומם של נראטיבים שונים משלהם, תוך הבנה שהשיח שלהם עצמם הינו סובייקטיבי ולא מייצג אמת מוחלטת, אל עבר שיח של אמיתות מוחלטות,

והדיפה של כל נראטיב שלא מתיישב עם האמת של הדובר. במחקרים שלנו הראינו כיצד פרקטיקות אלה של שיח הן הבסיס לויכוחים, ולעיסוק הולך וגובר של הדוברים בהגנה על הטענות שלהם ולא בהקשבה לזולת

דה-אסקלציה : ריבוי קולות והכרה באמת נראטיבית

עידוד של ריבוי קולות ודיעות בקבוצה, הזמנה מאפשרת למשתתפים. וות שאינם. חלק מהשיח להיכנס פנימה ולדבר, יכול 'לשבור' דינאמיקות שיח מתנצחות בין שני משתתפים, ולהוציא את השיח מדיון באמיתות מוחלטות של שחור ולבן. כמו כן, הזמנה לשתף בחוויות וסיפורים אישיים, ברגשות ותחושות יכולה גם היא להעצים שיח סובייקטיבי, ולהגביר את הסיכויים להקשבה הדדית.

ב. היבט רטורי

אסקלציה : מאני לאנחנו / אתם / הם

בהיבט הרטורי, מצבי קונפליקט מעצימים את הנטייה של פרטים לחשוב ולפעול באופן קולקטיבי (Turner & Reynolds, 2011). הנטייה לדבר במונחים מוכללים וסטריאוטיפים באה לידי ביטוי בשיח במעבר מדיבור ביחיד לדיבור ברבים. במחקרים שלנו הראינו כיצד דיבור קולקטיבי בהקשר קונפליקטואלי, במונחים כגון "אנחנו" "הם", ו-"אתם", ובעיקר המעבר מדיבור בלשון יחיד לדיבור בלשון רבים תוך כדי דברים של דובר ספציפי, מהווים אינדיקטורים לתהליכי הסלמה בשיח פוליטי קבוצתי.

דה אסקלציה : מאנחנו/אתם/הם - לאני

מעבר מדיבור קולקטיבי לדיבור אישי עשוי להזמין גם משתתפים. וות אחרים הצטרף ולשתף באופן אישי יותר ובכך להביא לשיח מורכב יותר וסטריאוטיפי פחות. חשוב לציין שבדינאמיקה קבוצתית יש היבט של 'הדבקה', שבו משתתפת או משתתף יכולים 'לזרוע' סגנון שהאחרים מאמצים. גם כאן לסמכות של מנהל הדיון יש תפקיד במודעות לגוף שבו מדברים משתתפים ובהתנעה של שיח אישי.

ג. היבט רגשי

אסקלציה : שיח האשמות

בהיבט הרגשי, קבוצות בקונפליקט נוטות לתפיסה מקוטבת של אנחנו והם, המביאה לביסוס ותיקוף העצמי על ידי שלילה והאשמה של האחר (Tajfel & Turner, 1999; Kelman, 2004). בעבודה שלנו מצאנו כי דינאמיקה זו באה לידי ביטוי בהתקה של רגשות שליליים (כגון אשמה, בושה ופחד) אל האחר באמצעות האשמות ודיבור שלילי. בניתוחים שערכנו לשיחות קבוצתיות, מצאנו כי זהו המאפיין הדומיננטי ביותר והחזק ביותר שיש לו את הסבירות הגבוהה ביותר לדרדר את השיח לאלימות.

ד-אסקלציה : תיקוף רגשי ולקיחת אחריות על רגשות שליליים

תיקוף רגשי ולקיחת אחריות על רגשות מצד משתתפים בשיח יכולים להביא לשבירה של דינמיקת האשמה. כבעלי סמכות יש למנהלי הדיון תפקיד מתוקף סמכותם. לשנות את הלך הרוח בדיון. כמה כלים שיכולים לסייע לכך:

א. לשאול את עצמנו: אילו צרכים רגשיים נפגעו למשתתפי הדיון? מה הצורך הרגשי המאויים בשיח? (פגיעה בכבוד, שייכות, לגיטימציה לקול שלי, תחושת עצמי מוסרי וטוב, וכו')?

ב. להגיב באופן אשר מכיר בצרכים שנפגעו. מניתוח של התערבויות מנחי דיון, ראינו שלעיתים די בשיקוף פשוט כגון: "אני מבינה שאת חשה פגועה עכשיו", ולהתעניין בתחושת הפגיעה, על מנת להביא לשינוי בשיח.

ג. מנחה הדיון יכולה לשתף את הרגשות שעולים בו/ה כשהדיון מתנהל (למשל : "כשאני שומעת את חילופי הדברים אני חשה כאב/דאגה...").

חשוב לציין כי התערבות לא מסלימה יכולה להבטיח תנאים להסטת דיון לכיוון אחר, אולם אינה מבטיחה זאת.

Bar-Tal, D., Sharvit, K., Halperin, E., & Zafran, A. (2012). Ethos of conflict: The concept and its measurement. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology, 18*(1), 40.

Ben David, Y., & Idan, O. (2019). “We don’t have to talk about how I feel”: Emotionality as a tool of resistance in political discourse among Israeli students—a gendered socio-linguistic perspective. *International Feminist Journal of Politics, 21*(2), 271-294.

Ben David, Y., & Idan, O. (2021). Eyes wide shut: Political ideology as a tool of discursive avoidance among Israeli-Jewish students in the context of escalating conflict. *Political Psychology, 42*(3), 371-387.

Kelman, H. C. (1999). The Interdependence of Israeli and Palestinian. *Journal of Social Issues, 55*(3), 581-600.

Tajfel, H., & Turner, J. C. (2004). The social identity theory of intergroup behavior. In J. T. Jost & J. Sidanius (Eds.), *Political psychology: Key readings* (pp. 276–293). Psychology Press.

Turner, J. C., & Reynolds, K. J. (2011). Self-categorization theory. *Handbook of Theories in Social Psychology, 2*(1), 399-417.